

Malta: aquell anell preciós que ens manca a la consciència

Autor: Jordi Bilbeny

Data de publicació: 02-09-2022

Librooks Barcelona acaba de publicar el darrer llibre d'En Jordi Bilbeny, «Redescobrint la Malta Catalana», que s'ha editat amb el suport econòmic d'un centenar de micromecenes i de l'Institut Nova Història. Aquí us n'ofereim el pròleg de l'autor per si us feia venir ganes de comprar-lo i llegir-lo.

Quan el 8 de juliol de 1283 Roger de Llúria va vèncer l'armada francesa a la famosa batalla de Malta, davant mateix del port del que avui se'n diu La Valletta, els catalans van rellevar els francesos en el control de l'illa i començava, així, la història catalana de Malta.

Gairebé no en sabem res, d'aquesta història, llevat de petites i escadusseres referències en múltiples obres i estudis. Sabem que hi va haver una conquesta militar i que, posteriorment, hi va haver una presència catalana a l'arxipèlag. Que hi van haver alguns mercaders que hi comerciaven i alguns governadors que hi exercien les tasques de justícia. Sabem que l'illa era utilitzada pels catalans per fer-hi escala en les llargues expedicions, comercials o militars, a Orient. Sabem que hi havia catalans vivint-hi, amb família nombrosa i, tot sovint, amb un llinatge propi. Sabem que hi ha un munt de cognoms catalans actuals entre els maltesos i un gavadal de vocabulari català assumit dins la llengua maltesa moderna. Però, llevat d'això, amb prou feines en sabem quatre coses més. I, si agafeu qualsevol guia turística de Malta, abans hi trobareu unes pàgines dedicades a la Malta francesa, que tan sols ho va ser dos anys, entre el 1798 al 1800 (i que, si hem de ser francs, diria que amb prou feines no es va arribar a materialitzar), que una referència a la Malta catalana, amb cinc segles de domini efectiu i real i que ha deixat infinitíssims rastres.

Alguna cosa falla a la història. I alguna cosa profunda falla en el relat de la història. El fet que els cronistes i estudiosos de tots els temps hagin anomenat els catalans aragonesos, espanyols, francs o, fins i tot, si provenien de Sicília o de Nàpols, italians, sicilians o napolitans, n'ha dificultat l'estudi dins la ja prou complexa i manipulada història de Catalunya. I, si a tot plegat, hi afegim que durant quasi tot el segle XIV amb prou feines hi ha documentació d'aquesta presència a

l'illa, la dificultat per tenir-ne una consciència clara i precisa augmenta notòriament. És una dificultat inherent a la nostra cultura, que s'arrossega també quan intentem estudiar el nostre passat. Un passat que, per torna, està ferrenyament atenallat per unes inèrcies historiogràfiques massa conservadores. O conservadores fins a l'asfíxia, que és una altra manera de dir fins al menyspreu a la realitat. Perquè no es pot estudiar el passat sense estudiar-lo, sobretot si els resultats de l'estudi xoquen frontalment amb el discurs monolític de l'estat o del món acadèmic. L'estudi és sempre estudi. I recerca només vol dir recerca. Oposar-s'hi pel sol fet de no voler que els interessos del poder trontollin, té un preu: que al final no es permet que trontollin els propis interessos, els prejudicis propis. I això també té a veure amb un poder propi. Jo sempre dic que sense mentalitat d'estat no ens podem encarar mai als veritables problemes d'estat, com són la llengua, l'economia, la ideologia, el pensament, però també la història. Sense veritables homes d'estat, no tindrem historiadors valents, perquè tots s'aturaran, com per art d'encanteri, davant la història imposada per l'estat.

Hi ha encara avui dia qui marca paquet i diu que la història no s'ha manipulat mai. I n'hi ha que, per si no fos ja prou patètic tot plegat, ara comencen a afirmar amb la veu petita i el cul contret que sí: que sí que hi ha hagut manipulació de la història, però que s'ha reduït a coses sense cap valor universal, a malentesos involuntaris. Són els qui no s'atreveixen a defensar la desnaturalització i desnacionalització d'un dels catalans més transcendents de tots els temps: En Cristòfor Colom. Són els qui no s'atreveixen a rellegir el Quixot amb ulls catalans i sintaxi catalanesca. Són els qui neguen un cop rere un altre totes les evidències que fa més de trenta anys que poso sobre la taula per repensar i reinterpretar els primers viatges transoceànics colombins, duts a terme exclusivament per catalans, sota la tutela i el pòndol dels reis catalans i d'un Papa català.

Amb tota aquesta gosadia intel·lectual a l'esquena, com voleu que ningú s'enfronti als dos anys de domini francès de Malta! Com voleu que algú investigui allò que durant segles forma part del dogma nacional espanyol i del programa institucional acadèmic! És molt difícil investigar amb tota l'estructura de l'estat genocida al damunt. I encara ho és més, amb tots els humils servidors d'aquest estat fent-nos veure que se'n volen alliberar i que per això cal evitar com sigui que jo pugui fer la meva feina. I difondre-la. I guanyar-m'hi la vida. És impossible que en un país així, on els intel·lectuals i periodistes ?si abans no han claudicat de pensar i contrastar la informació?, sempre estan a punt de difamar-me i reproduir fil per randa el relat inquisitorial sobre el nostre passat, puguem tenir la serenor necessària per continuar investigant. Tot, doncs, com podeu entendre, ja és prou envitricollat i difícil. No cal comentar ?és clar?, què hauria esdevingut si, a més a més, i com ja és habitual, els estats de torn haguessin també col·laborat a silenciar o a esborrar el nostre rastre històric a Malta. Tot ho fa sospitar. I per això sabem tan poques coses de la història catalana de Malta o de la història de la Malta catalana.

Tanmateix, d'uns anys ençà, a ran d'un primer viatge que van fer a Malta l'Enric Badosa i l'Eve Burgos, i del material fotogràfic que l'amic Badosa em va enviar, vaig començar a tenir una idea plena que la història catalana de l'illa no havia quedat reduïda a ser un port estratègic del món medieval, ni un lloc de passada dels nostres mariners i comerciants. Però, quan, poc després, el meu germà Pere Alzina hi va anar de vacances, i hi va descobrir que moltíssims ocells maltesos tenien noms catalans, tot va canviar de sobte. Un article seu publicat al nostre web (inh.cat) i a un fum d'altres mitjans va crear un interès tan sobtat com desmesurat sobre l'illa. I jo vaig decidir, amb la iniciativa de la Gemma Bufias, entrar en acció. Vam programar-hi tres viatges, organitzats per l'Institut Nova Història i Amunt Viatges, i les coses van començar a fluir. Vull dir, que, mentre anàvem fins a tres vegades a Malta, també anàvem redescobrint, destapant i fent públiques les troballes que hi fèiem. Al nostre web hi hem publicat estudis i petits articles sobre els cognoms, la llengua, els noms dels ocells, la presència humana, l'arquitectura, les formes de religiositat, els molins, la indumentària, la música i, entre d'altres elements, el menjar. Tot, a poc a poc, ha anat sumant.

Tot ha anat confegint una visió de Malta, i sobretot de la Malta catalana, cada vegada més ampla i precisa. Fins que finalment, ara, jo, amb les notes que ja havia pres en aquells viatges, ampliades amb recerques posteriors, les he aplegat i n'he fet un llibre. Un llibre sobre aquests més de cinc segles d'història desconeguda a Malta. Un llibre que és una passa més per portar a la llum la nostra història amagada, la història que, per la raó que fos, no ens ha arribat. Fins ara era En Colom, Amèrica, el Lazarillo, la Celestina, el segle d'Or català esborrat, Carles I, Lleonard, els Della Rovere, Santa Teresa, Servent, Marco Polo, el Bosch, el Greco i tants i tants d'altres personatges eminents de la història del món, descatalanitzats per la més pura raó d'estat.

Ara és Malta. I ara toca Malta. I aquí en teniu el llibre. No he pretès que fos una guia de viatges, tal com caldria per als milers d'àvids catalans que viatgen arreu del món en cerca d'experiències i coneixements. No. No és una guia, tot i que no ho deixa pas de ser. Però tampoc no és un llibre d'història, malgrat les dosis ingents d'història i dades documentals que hi forneixo. Jo no sóc historiador. I, per tant, no faig llibres d'història. Diguem que m'interessa la memòria. I m'interessa la consciència. Perquè sense memòria i sense consciència ens perdríem irremissiblement pel món. Si ja ens perdem a peu per casa nostra, imagineu què podria passar si volguéssim esdevenir un país lliure! Per això crec fonament que sense memòria no hi ha futur. Sense una memòria autèntica i no pas potinejada pels censors de torn. Pels censors i el poder autonòmic. Pel poder autonòmic i la premsa que li fa de pista d'aterratge. Sí, exacte:

sense memòria no hi ha futur. Cal recuperar la memòria, perquè la nostra memòria és la nostra història. I no podem viure fins a la fi del temps ensopant un cop rere un altre amb la pedra de la desmemòria, oimés si va acompanyada d'arrogància, prepotència i menyspreu a les noves dades i recerques. Cal recapitular. Cal ser humils. Cal ser seriosos. Cal ser valents. I cal tenir en compte el nostre passat si volem avançar vers la conquesta de nous mars i nous paradisos de llibertat. Per això, crec que aquest llibre és quelcom més que un llibre d'història i quelcom més que una guia turística. És un nou mirall per a la consciència. Per descobrir-nos-hi, veure'ns-hi. Per pensar-nos-hi amb calma. Per gaudir-nos. Per créixer.

En Llull deia que Malta havia de ser un indret estratègic per als croats. I En Ramon Muntaner va deixar escrit que aquesta illa era tan bona per a Sicília «com fa la pedra en l'anell». Vet-ho aquí: Malta com un anell. Com un anell al mig de la Mediterrània. Com un joell al mig del nostre cor. Com un gran tresor retrobat. Com un gran espai estratègic, però ara no per combatre els fidels d'una altra religió, sinó per ajudar-nos a trobar la nostra pròpia fidelitat. La nostra pròpia veritat, la pròpia llibertat. Que no és res més que trobar-nos a nosaltres mateixos: homes i dones conscients. Viatjant cap a Ítaca. Viatjant per Malta.

Jordi Bilbeny

Abadia de Solivella, 8 de juny del 2022